

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра кримінального права та процесу

Курсова робота

З дисципліни «Кримінальний процес»

На тему:

«Суд присяжних: історія та сучасність»

Студентки 3 курсу групи ПР-32
Напряму підготовки «Правознавство»
Мурована І. Я.

Керівник:
к. ю. н., доц. Рогатинська Н. З.

Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис)

(підпис)

(підпис)

Тернопіль-2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИТОКИ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ПРАВОВИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	6
1.1. Виокремлення загальних характеристик інституту присяжних та поняття присяжного.....	6
1.2. Світовий досвід зародження та функціонування інституту суду присяжних.....	11
1.3. Генеза суду присяжних на українських теренах (історичний аспект становлення та розвитку).....	15
Висновки до першого розділу.....	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІСТЬ ДЛЯ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ВИКЛИКИ СЬГОДЕННЯ.....	18
2.1. Ключові моделі суду присяжних, що функціонують в сучасному світі.....	18
2.2. Основні риси суду присяжних в Україні в умовах сьогодення.....	21
2.3. Виклики та перспективи на шляху вдосконалення феномену інституту суду присяжних.....	26
Висновки до другого розділу.....	28
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

Вступ

Актуальність теми роботи. Брак довіри суспільства до системи судочинства має негативні суспільні та політичні наслідки у всіх державах і в Україні у їх числі. Актуальним в умовах сучасної судової реформи в Україні є питання відкритості судів для громадськості. У зазначеному контексті суд присяжних, який покликаний відновити довіру суспільства до справедливого судочинства та здійснювати правосуддя шляхом без упередженого розгляду справи представниками громади розглядається як альтернативне нововведення на противагу застарілій закритій формі судочинства. Сам інститут суду присяжних в Україні повинен відповідати потребам часу, історичним особливостям української політико-правової думки та черпати іноземний досвід.

Багаторічною традицією існування, виокремленням та формуванням базових моделей та щораз більшим розповсюдженням у різних державах світу інституція суду присяжних отримала чисельну кількість науковців, що прийняли її досліджувати й характеризувати. Зокрема, ними є такі, як Солодков А.А., Бігун В.С., Митрофанова Е.Н., Качур Р.П., Ковалев Н. Н., Вайнарович А.Б., Карпенко М.І., Бандурович А.В. та інші. Також виокремились науковці, що хочуть виокремити та затвердити єдину форму (модель) суду присяжних (англо-американська чи континентальна). Ними стали такі, як Карнозова Л.М., Ковальова М.В., Шишкіна В.І., Банчук О.А., Куйбіда Р.О., Хавронюк М.І. та інші.

Мета роботи – дослідити історичні етапи становлення та моделі побудови інституту суду присяжних в Україні та досвід іноземних держав. Оцінити сучасний стан механізму суду присяжних (Україна та зарубіжні держави) та надати пропозиції щодо його удосконалення в Україні.

На розкриття мети спрямовані завдання роботи:

- охарактеризувати зміст та сутність поняття та проаналізувати моделі інституту суду присяжних;
- дослідити особливості виникнення і розвитку інституту суду присяжних на етапі його зародження;
- виокремити прототипи суду присяжних на теренах сучасної України;
- визначити основні моделі побудови суду присяжних, що функціонують сьогодні у світі та встановити їх характерні риси;
- відобразити основні риси суду присяжних в Україні в умовах сьогодення;

Об’єктом дослідження даної роботи є суспільні відносини, що виникають при здійсненні народом свого права брати безпосередньо участь у здійсненні правосуддя через таку форму як інститут суду присяжних.

Предметом дослідження є елементи побудови суду присяжних (статус, вердикт присяжних, процесуальна участь професійного судді у суді присяжних тощо), особливості визначення «присяжного» та його основні характеристики.

База дослідження складається із історичних відомостей, наукових праць, Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суду» від 07.07.2010 (із ред. Від 01.05.2016) , Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012.

Наукова новизна. Зважаючи на необхідне удосконалення судової системи та адаптація її до світового рівня розвитку, а також, підняття рівня довіри (насамперед громадян України) до неї, вона потребує дедалі більшого унормування на рівні законодавчих актів та досягнення якісного рівня застосування на практиці. В даній курсовій роботі наявні деякі рекомендації щодо створення в Україні найбільш оптимальної(до реалій й традицій українського народу та викликів сьогодення моделі інституту суду присяжних.

Загально-науковий та спеціально правовий методи є **методологічною основою написання даної праці**. Історико-правовий метод дозволяє проаналізувати етапи розвитку відповідних інститутів. Порівняльно-правовий метод дозволив в межах одного іменованого інституту виокремити дві основні його моделі. Вагомим є метод аналізу. Він служить для побудови в майбутньому найбільш оптимальної моделі для участі населення у здійсненні правосуддя. Системно-структурний метод може виокремити усе найбільш основне і сформулювати більш якісну модель.

РОЗДІЛ 1. ВИТОКИ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ПРАВОВИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Виокремлення загальних характеристик інституту присяжних та поняття присяжного.

У природі мов людського спілкування існує чимала кількість основоположних тверджень, на основі яких побудовані цілі системи знань різного спрямування. На базі їх використання твориться сучасна медицина, технічна наука і практика, соціологія, нанотехнологічні здобутки. А також, відображається побудова та функціонування того механізму, який забезпечує функціонування, розвиток та безпеку як одиниці (людини), так і спільності (суспільства, певних суспільних категорій тощо).

Віддаючи належне усім наукам, дисциплінам та прикладній їх практиці, все ж державотворчі та правотворчі процеси забезпечують відповідні режими та умови для подальшого функціонування та розвитку людей.

Наука державознавства нагромадила увесь досвід вдалих та не цілком вдалих спроб співіснування людей. На основі історичного досвіду сформований понятійний апарат, механізми побудови владних структур, маємо чітке усвідомлення необхідної участі людей (здебільшого пасивної, тобто представницької; у деяких випадках активної, тобто прямого волевиявлення народу) в житті держави.

Правознавство ж повинно безупинно стояти на захисті людини, її прав та інтересів. Сучасний стан різних прогресивних правових механізмів, структур тощо, як правило, формувався під впливом тих чи інших утисків одних стосовно інших. Історія знає численні (багатотисячні, мільйонні) втрати людей під впливом бажання певних мас жити краще та панувати над іншими. Незабутими залишаються й численні прагнення та намагання супротиву. Адже саме завдяки їхнім зусиллям й почала формуватися та

система, яку ми в сьогодні звикли називати механізмом, що слугує захистом прав людини.

Правам людини присвячені нормативно-правові акти. Виділяють такі основні:

- 1) Загальна декларація прав людини (1948);
- 2) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950);
- 3) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права(1966);
- 4) Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966) та інші.

Безпосередній та практичний захист прав людини покладено на різного роду структури та організації. А, зокрема, на міжнародній та європейській правові арені, на нашу думку, є:

- 1) Організація Об'єднаних Націй (ООН, створена у 1945 р.);
- 2) Рада Європи підтримує функцію захисту прав людини;
- 3) Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) [3, с. 63-64].

І дійсно, механізм, що створений навколо поняття прав людини є найбільш масштабним та вагомим. Здебільшого при його детальнішому розгляді ми зможемо побачити як на захисті людини стоїть група наділених відповідними владними повноваженнями людей (чи то державні структури та їх посадовці, чи то представники міжнародних структур). Відповідно і громадськість теж у вигляді певних структур виступає засобом захисту людини.

Коли ж можлива реальна дія людини стосовно іншої людини у правовому полі, прийнято виокремлювати декілька механізмів, серед яких є інститут суду присяжних. Він є непоодиноким явищем і пройшов апробації через століття та розповсюдився у різні держави й правові механізми. А це свідчить про його позитивну роль у функціонуванні держави (більша

відкритість судової влади, а відповідно й довіра до судочинства), суспільства (розуміння караності, та все ж елемент довіри до суду), людини (більше розуміння людини людиною, поєднання гуманних та справедливих аспектів).

Визначивши користь інституту в загальних рисах, варто зупинитись на розгляді основних понятійних засад (ними є тлумачення слова, його походження, ознаки, що його характеризують, відношення до певного механізму та роль у відповідній правовій системі).

Так, почувши слово «присяжний», зазвичай пересічна людина може асоціювати його з певним явищем, що пов'язане з присягою (вважають присяжний – людина, що приймає присягу). І дійсно, відповідно тлумачному словнику «присяжний» трактується як «той, що прийняв присягу». Та варто акцентувати увагу на те, що не усі, хто приймає присягу являється членом суду присяжних.

Практика різних держав свідчить, що присягу приймають й інші учасники процесу. Так, є держави де присягу приймають свідки, перекладачі, мирові судді тощо. Традиція ж присягати у правдивості своїх подальших висловлювань сягає імператорських часів. Саме тоді вважалось, що людина маючи страх Божої справедливості та суду присягнувши буде вірна правдивості або ж зазнає кари Всевишнього.

У слов'янських державах людей, що є суддями у суді присяжних звикли називати власне присяжними. Це слово поширене як у мовлені, так і у законодавчій базі. Проте, у значній кількості європейських держав, а однозначно, у США сталим є термін «журі».

Дане слово має латинське походження, а основи інституту присяжних запозичені із Англії. Латинською «*jurare*» – «приносити клятву, клястися». Від нього ж пішло слово «*jury*» (журі), що означає колегію присяжних засідателів, які власну функцію у розгляді справи. Їм передбачається участь у розгляді справи і винесення рішення (кримінальний, цивільний процес тощо) [4, с. 38].

На нормативному рівні законодавства різних держав визначення «присяжний (журі)» має як спільні риси, так і ряд відмінностей. Це спричинено національною ідентичністю людей, різноманітними факторами побудови та розвитку держави, традиції правотворення та інші чинники.

Для більшого розуміння ідеї інституту присяжних та значення особи присяжного, виокремимо ключові (для більшості держав, яким притаманний даний інститут) засади. Ними є:

- 1) присяжними зазвичай є громадяни держави;
- 2) виступають своєрідними елементами судової влади та її носіями;
- 3) через них реалізується прагнення народу у залученні його до здійснення правосуддя;
- 4) їхні правомочності чітко виокремлені у державних нормативно-правових актах (у певних випадках, даному інституту присвячено ряд норм; також існують (Іспанія – Закон про суд присяжних (1995 р.) тощо).

Цей перелік є лише узагальнюючим, адже інститут суду присяжних у певних державах має багатолітню традицію (Франція – 1791 р., Німеччина – 1848, Австро-Угорщина (суч. Австрія) – 1873 р., а у деякій лише зароджується та формується (Україна – 1996 р. (регламентовано Кримінальним процесуальним кодексом України у 2012 році), Іспанія – 1995 р., Росія – 2004 р., Казахстан – 2007 р.). Запровадження ж єдиних положень щодо суду присяжних у всіх державах не принесе позитивних змін, а радше буде знаходити суперечності із існуючими правовими режимами [2, с. 20].

Людина (громадянин) як представник народу набуває (за визначеною процедурою відбору) статусу присяжного. Винятково особи, що наділені статусом присяжного формують суд присяжних. Відповідно, розуміння судді як державного службовця (приналежного до суду як інституту держави) повинно сприйматись на рівні із розумінням судді як особи (громадяна), яка

наділена спектром суддівських повноважень (представник громадськості) у здійсненні правосуддя в державі.

1.2. Світовий досвід зародження та функціонування інституту суду присяжних

Зазвичай, у нашому суспільстві прийнято оцінювати речі, явища, людей тощо порівнюючи їх із чимось схожим, до того, що мають інші. Ми порівнюємо своє із тим, що є чи то у брата, чи подруги, чи сусіда, чи «більше добро» в сусідній області. І неодмінно ми оцінюємо держави-сусіди, їхній рівень розвитку та благополуччя як в ену кількість вищий аніж той, що є у нас. Дана оцінка останнього є виправдано реальними показниками.

Та не слід забувати, що усі прогресивні здобутки мають свою історію із докладеними зусиллями, падіннями та успіхами.

Суд присяжних як інститут сьогодні уже має чіткі форми побудови та функціонування у різних державах. І попри це як науковці, так і практики визнають, що він потребує подальшого удосконалення, яке би змогло адаптувати його до національних традицій (у випадках держав, де цей інститут є нововведенням) та сучасних викликів.

Із часу його становлення до сьогодні в науці прийнято виокремлювати ключові періоди розвитку та певні моделі побудови.

Світова історія знає три базових періоди, що характерні для творення цього інституту та відповідні періодам моделі.

А саме, виокремлюють:

- 1.Період зародження (виникнення в Античні часи; становить античну модель побудови).
2. Суд присяжних епохи середньовіччя (перехідна модель).
3. Період встановлення суду присяжних в класичному розумінні (класична модель).

Історично побудова праобразу сучасного розуміння суду присяжних сягає стародавніх часів. Її започаткування можна ототожнювати із так званою Античною демократією та впровадженням реформам Солона (архонт, 594 р. до нашої ери). Одним із елементів у його реформуванні стало

впровадження нових органів державної влади. Тобто, Раду чотирьохсот та суд присяжних. Суд присяжних вважався найбільшим виявом відкритості державної влади часів Афінської демократії правління Солона. Саме цей елемент, введений під час реформування став найбільш демократичним здобутком даного періоду. Представниками суду присяжних могли стати навіть найбідніші із народу. Влада створила для неможливості підкупу присяжних (він налічував 501 особу) [5].

У наступному періоді (перехідна середньовічна модель) виокремлюються англійці та французи, адже саме на теренах їх держав формується прототип сучасного інституту присяжних. Сучасні науковці в більшості віддають першість у побудові цього інституту саме англійцям. Та існують непоодинокі твердження, що обстоюють право французів зватись «зачинателями» інституту суду присяжних. Об'єднуюча риса французького та англійського типу являє собою безпосередню участь громадськості у вирішенні спірного питання.

Розглядаючи Францію варто зазначити, що суд присяжних дещо по-іншому найменувався. Ідентична його назва того періоду являла інститут журата (клятвені завірення).

Суть та основні риси:

- 1) кількість – 12 чоловіків;
- 2) припускалось, що вони можуть знати «події» справи;
- 3) спершу у справі вони виступали свідками, згодом (після клятви) приступали до вирішення справи по суті;
- 4) у судовому процесі: 1) журата виносили вердикт у справі; 2) на основі цього вердикту судді ухвалювали рішення по справі.
- 5) усі приватні справи належали до розгляду за участі журат.

Інститут суду присяжних у Англії характеризувався таким як:

- 1) Присяга очищення, що стосувалася питання вини обвинуваченого. Було два способи довести свою невинуватість. Перший полягав у

тому, щоб обвинувачений зміг знайти дванадцять осіб, які могли б давши клятву підтвердити його невинуватість. Другий визначався «судом божим» (тобто, ордаліями).

- 2) Присяжні теж як і у Франції могли поєднувати роль і присяжного, і свідка по справі.

Судді, що здійснювали судову владу на постійній основі працювали в тісній співпраці із тимчасово залученими суддями із громадськості. Цей факт є спільним для функціонування суду присяжних як у Англії, так і у Франції. Традиція діяльності даного інституту у Франції була упущена. В той же час, в Англії вона була безперервна й інститут суду присяжних функціонує й сьогодні.

В Англії було створено структуру суду присяжних. А саме, так зване велике журі (23 особи) та мале журі (12 осіб). Велике журі складалось із представників графства. Мале журі складали особи, що були більш дотичні (жили поблизу) до місця злочину або особи обвинуваченого (були із ним представниками однієї сотні).

У Англії в подальшому суд присяжних поширив дію на:

- 1) Цивільне судочинство.
- 2) Кримінальне судочинство.
- 3) На них покладено обов'язок у випадках відсутності обвинувача розпочинати розслідування справи у інтересах короля.

Найбільше схожості до сучасного виду інститут суду присяжних набув у період формування та функціонування класичної моделі.

Насамперед, Велика Хартія Вольностей позбавила народ від певних страждань пов'язаних із сваволею влади. Позитивні рушії цього нормативно-правового акту відобразились й у інституті суду присяжних. Наприклад, у статтях 38 та 39 цього документу зазначено, чиновники корони чинити зумисні дії щодо свободи вільної людини та її майна. Притягнути особу до

відповідальності можна не інакше як на підставі закону та доведених обвинувачень й за законним вироком рівних особі громадян.

Інші зміни та нововведення, що прийшли в інститут суду присяжних у цей період:

1. Присяжні могли обиратись лише із лицарів графства (раніше обирались із сотень).
2. Вони мали урочисту присягу і карались за її недотримання.
3. Встановлено обов'язковість одностайності вердикту (навіть якщо один присяжний був іншої думки, рішення більшості не визнавалось).
4. Залишилась норма із минулих моделей про те, що присяжні приймають вердикт, на основі якого суддя виносить рішення.
5. Професійний суддя мав право роз'яснювати закон присяжним (проте, на практиці це розглядалось як можливість судді вплинути на вердикт присяжних).
6. У випадку, коли присяжні не дослухались до роз'яснень та настанов судді, вони карались штрафом або позбавленням волі (що згодом було скасовано).
7. Присяжні залишились досить необізнаними у правовому полі [6].

1.3. Генеза суду присяжних на українських теренах (історичний аспект становлення та розвитку)

У світовій історії склалося уявлення про присяжних як неодмінний атрибут, що забезпечує довіру до судової влади. Допоки даний інститут не було включено у правові основи держави, залучення до здійснення правосуддя представників громадськості вважалося як дослухання до порад розумних та почесних осіб.

Із схожих думок почалось зародження інституту суду присяжних на українських теренах або теренах держави, під владою якої перебувала Україна у певний період у XV столітті.

У «Судебнику» 1497 року зазначалось, будуть слухатись найбільш важливі справи, обов'язково присутніми мають бути «староста та кращі і добрі люди» без яких «суду не чинити».

У Новгороді в 1533 році присяжних було прийнято називати цілувальниками (розумілись добрі люди, що давали клятву цілуючи хрест). Вони вибиралися жителями Новгорода у кількості 48 осіб. Засідати в суді щомісяця могли лише 4 особи. Існувало таке поговір'я, що застерігало присяжних, а саме, «в суді сидіти і правду стерегти».

В класичному розумінні інституту суду присяжних, історія його виникнення в Україні має початок з 1864 року. Саме тоді він став чи не найпрогресивнішим у Російській імперії того часу.

У той час присяжні:

- 1) обиралися із списків місцевих жителів (не залежно від стану);
- 2) вік повинен був становити від 25-ти до 70-ти років;
- 3) обов'язковою умовою було проживання у цій місцевості щонайменше 2 роки.

Ніяким чином не могли стати присяжними: духовенство (священники, монахи), військовослужбовці, учителі, особи, що здобувають приватну освіту та жінки.

Редагувати список та викреслювати небажаних кандидатів у суд присяжних міг губернатор.

Люди, що боролись за впровадження даного інституту часів Царської Росії стверджували, що в суді присяжних усі повноваження між постійно діючими суддями та тимчасовими суддями як представниками громадськості є розділені, що обмежує свавілля суддів.

Нормативне відображення інституту суду присяжних теж отримав у Статуті кримінального судочинства і Уставі про покарання.

В подальшому засади даного інституту не мали активного реального впровадження в життя держави у Період Центральної Ради, Гетьманату, Директорії та ЗОУНР. Це обумовлено короткою тривалістю існування цих державних утворень та неможливістю впровадження та налагодження за такий короткий час даного інституту [7, с. 178-180].

Висновки до першого розділу

Природа людини потребує адекватного ставлення до неї як до індивідуума. Визнання людини цінною передбачає невтручання у її життя, а радше допомогу та захист при виникненні труднощів.

Особа, що скоїла правопорушення та визнана винною та особа, що лише обвинувачується у скоєнні правопорушення не втрачає своєї гідності та потреби справедливого і гуманного ставлення до неї.

Функціонування суду присяжних у тому чи іншому історичному періоді становило вагомий та позитивний елемент у здійсненні судочинства. Інститут суду присяжних відігравав (упродовж періодів свого розвитку) :

- 1) роль демократичного елемента у побудові відносин між державою (судовими органами) та суспільством (громадянами держави);
- 2) слугував засобом стримування свавілля професійних суддів (їх підкупності тощо);
- 3) відновлював довіру громадськості до судової влади (можливості здійснення неупередженого правосуддя);
- 4) відображав прагнення людей (народу) безпосередньо здійснювати владу в державі;
- 5) тощо.

Історичні форми нормативного та практичного вираження даного інституту становлять певну поетапність розвитку. Вони характеризуються поступовим та якісним доповненням (наступний щодо попереднього).

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІСТЬ ДЛЯ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ВИКЛИКИ СЬГОДЕННЯ

2.1. Ключові моделі суду присяжних, що функціонують в сучасному світі.

Як уже зазначалось у даній роботі інститут суду присяжних у певних державах має вікову традицію, у інших від входить в правову систему, особливості культури населення, та здобуває певне сприйняття у людей.

Характеристика та правова природа даного інституту буде залежати від розгляду однієї із базових на сьогодні моделей його функціонування.

Так, науковці та практики виокремлюють:

- А) англо-американську (класична) модель;
- Б) континентальна (змішана колегія) модель.

Англо-американська (класична) модель притаманна зокрема США, Великій Британії, Канаді, Російській Федерації, Іспанії, Бельгії, Мальті.

Своїми коріннями дана модель сягає Англії та США. У цих державах після започаткування інституту присяжних безперервно (протягом століть) вона існувала та розвивалась.

На сьогодні вона має не лише вікову традиційність, а й усталену форму і характерні ознаки.

У тих державах, де вона функціонує обов'язковою умовою для її застосування є те, що обвинувачений не визнає себе винним. Якщо особа визнає себе винною, то вона підлягає покаранню на основі матеріалів кримінального провадження і так званої «угоди з правосуддям».

Характерні ознаки англо-американської моделі суду присяжних:

- 1) розмежування компетенції між колегією присяжних і професійним суддею;
- 2) присяжні не вмотивовують свій вердикт (лише законодавство Іспанії передбачає те, що присяжні повинні вмотивовувати як свої як виправдувальні, так обвинувальні вердикти);

- 3) вердикт можна скасували лише у випадку істотних порушень процесуального законодавства;
- 4) вердикт є самостійним рішенням колегії присяжних тобто, прийняте без участі професійних суддів);
- 5) присяжних визначаються як «суддів факту», а професійні судді є «суддями» права;
- 6) передбачається участь присяжних у дослідженні доказів та обставин злочину із самого початку судового розгляду і до його кінця (вони не є процесуально активні суб'єкти дослідження доказів);
- 7) для кращого (зокрема із правової точки) розуміння суті справи, присяжні мають право через головууючого ставити у письмовій формі запитання свідкам;
- 8) характерним та в певній мірі негативним є можливість у даній моделі суду присяжних винесення вердикту без обмотивованості (під впливом емоцій може виправдовуватись вбивство, незаконна евтаназія тощо).

На Європейському просторі існує та функціонує своя модель інституту присяжних. Її прийнято називати континентальною.

Вона характерна для Франції, Німеччини, Австрії, Данії, Італії, Казахстану тощо.

Вона маж ще свій поділ на декілька різновидів, а саме:

- а) суд асизів (приклад Франція);
- б) суд шеффенів (Німеччина та Австрія);
- в) суд пополарі (Італія).

У всіх різновидах континентальної моделі обов'язковим є те, що для розгляду кримінальної справи створюється єдина колегія із числа професійних суддів та представників народу, які спільно вирішують питання як щодо винуватості або невинуватості підсудного (питання факту), так і стосовно кваліфікації злочину і покарання підсудного (питання права).

На противагу англо-американській моделі для континентальної є характерним (окрім змішаної колегії представників, що зазначалось вище):

- 1) ухвалення вмотивованого судового рішення;
- 2) активність представників народу, що входять до колегії суду, у дослідженні доказів, наданих у судовому розгляді;

Ключовою відмінністю між моделями є власне взаємодія представника народу із професійними суддями. Виходячи із цього ряд вчених заперечують існування континентальної моделі суду присяжних.

Вони твердять, що якщо суддя допущений до народної кімнати, суд присяжних припиняє своє існування [9, с. 33]. Деякі науковці стверджують, судом присяжних за своєю суттю у відомих у світі правових системах є лише журі [10, с. 689].

Компромісний характер у визначенні континентальної моделі суду чи ж відкинення існування такого явища все ж було визначено, розглядаючи наступні аспекти. Суд присяжних слід розуміти у:

- 1) широкому розумінні (всі сучасні форми участі народу у здійсненні правосуддя у кримінальних справах);
- 2) суд присяжних у вузькому розумінні (власне суд присяжних англо-американського зразка, тобто суд присяжних із окремою категорією засідателів від народу) [11, с. 44].

Отже, попри певні наукові суперечності, як англо-американська, так і континентальна модель суду присяжних функціонують на практиці ряду держав і дають позитивні зрушення у різних суспільствах.

2.2. Основні риси суду присяжних в Україні в умовах сьогодення.

Побудова суду присяжних в Україні ґрунтувалась на історичному досвіді як світового зразка, так і певні породотворення на теренах сучасної України.

На даний час, суд присяжних у законодавстві визначений у:

1. Конституції України (ст. 124-тій, 127-мій, та 129-тій).

Якщо характеризувати роль суду присяжних аналізуючи статі Конституції, то: 1) статтю 124 закріплена забезпечення здійснення правосуддя в Україні через безпосередню участь народу. Також у ній вказано форми такої участі, а саме через «народних засідателів» та «присяжних». На основі цієї статі ще не можна робити висновків про те, яким чином буде формуватися інституту суду присяжних саме в Україні; 2) стаття 127 теж обумовлюється про існування у здійснення правосуддя «присяжних» та «народних засідателів». Та законодавцем не дається роз'яснень того, кого саме він бачить під «присяжними» та «народними засідателями». Не визначено які механізми та структури повинні утворювати «присяжні» та «народні засідателі». Із цих положень Конституції не відомо чи становитимуть «присяжні» та «народні засідателі» один чи різні правові інститути. У цій нормі не визначено можливості існування самого суду присяжних; 3) стаття 129 уточнює про те, що судочинство здійснює суддя (одноособово), колегією суддів чи судом присяжних. У цьому випадку прописана альтернатива вибору (або суддя одноособово, або колегія суддів, або суд присяжних). У такому випадку, можна стверджувати, що український законодавець бачить в Україні англо-американську модель функціонування інституту суду присяжних. Та в Україні не передбачено, що судочинство може здійснюватися за відсутності хоча б одного професійного судді [12, с. 98-103].

Таким чином, можна зробити висновок, відштовхуючись лише від положень Конституції щодо питань інституту суду присяжних, ми не можемо

сформувати уявлення про те, як це інститут мав би формуватися та функціонувати, також у Конституції відсутнє основне його призначення.

Із першого погляду може видатись, що законодавець, визначивши та не описавши цей феномен інституту присяжних, лише декларативно прагнув ввести хороші новели із іноземного законодавства. І дійсно, норма про присяжних (суд присяжних) не мала свого втілення в українській реалії понад 10 років [13].

2. Та все ж, роблячи висновки із прийняття Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07. 07. 2010 із відведеними положеннями щодо члуду присяжних, закріплення цього інституту в Конституції було виправданим і сам інститут стоїть на шляху утвердження у механізм функціонування українського судочинства та свідомість громадян.

Важливість самої ланки судочинства підтверджується як реформами, про необхідність яких говорить ледь не кожен українець, так і змінами законодавства (Закон України «Про судоустрій і статус суддів» редаговано від 01.05.2016).

Відповідно до вище зазначеного закону можна виокремити основні компоненти статусу суду присяжних в Україні.

А саме, вимоги до присяжного:

- 1) українське громадянство;
- 2) визначено мінімальний вік – 30-ти років;
- 3) проживати потенційний присяжний повинен на території, що належить юрисдикції даного суду;

Характерною рисою є те, що присяжні вирішують справи спільно з суддею (колегією суддів).

Також встановлено даним законом характерні ознаки тих людей, що не можуть бути присяжними (членами суду присяжних):

- 1) обмежено дієздатні або недієздатні (коли це визначено у судовому порядку);

- 2) люди із тими захворюваннями, які перешкоджали би виконанню обов'язків присяжного (за медичним рішенням);
- 3) судимість (знята або непогашена);
- 4) особи, що є народними депутатами, членами Кабінету Міністрів України, судьями, прокурорами, правоохоронці, військовослужбовці, працівниками апарату суду, адвокатами, нотаріусами та іншими державними службовцями;
- 5) особи віком поза 60 років.

Що ж до списку присяжних, то відповідно українського законодавства:

- 1) затверджується один раз на два роки;
- 2) переглядається у випадку, коли є потреба (за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України).

У випадку коли у присяжного є обставини, що унеможливають його участь у вчиненні правосуддя, він зобов'язаний повідомити про такі обставини суд.

Відповідно, звільнення за власною заявою передбачене за таких умов:

- 1) пов'язані з: _вагітністю, _пологами, _ догляд за дитиною, _ті, що мають дітей дошкільного, молодшого шкільного віку, дітей-інвалідів, інших хворих або членів сім'ї похилого віку;
- 2) особи, що з особистих релігійних або інших (вмотивованих) переконань не можуть здійснювати обов'язки присяжного;

Цей закон є засадовим і визначальним для формування структури суду присяжних саме в Україні. Він доповнює ті основні засади, що були закладені та нерозшифровані у Конституції України.

3. Подальшого наповнення інституту присяжних в Україні зазнає із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 [15].

У КПК визначено випадки участі присяжних у кримінальному провадженні:

- 1) суд першої інстанції (за можливості довічного ув'язнення) – 2 професійних судді та 3 присяжних (за клопотанням обвинуваченого);
- 2) кримінальне провадження щодо декількох обвинувачених (стосовно усіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд);

Відповідно КПК, суд присяжних здійснюється на таких принципах:

- 1) коли термін передбачуваного обвинувачення довічний, то суд присяжних призначається на вимогу обвинуваченого;
- 2) комп'ютерною програмою із переліку присяжних обирається 7 осіб;
- 3) за 7 днів їм надходить виклик до суду (письмовий);
- 4) якщо у присяжного є причини неможливості явлення в суд, то він про це негайно повинен письмово повідомити суд;
- 5) роботодавець зобов'язаний звільнити присяжного від службових обов'язків на підставі письмового виклику;
- 6) є 2 основних присяжних та 3 додаткових;
- 7) із законом передбачених обставин присяжний може бути усунутий від подальшої участі у судовому розгляді;
- 8) Вирок та інші рішення виносяться лише спільно із професійними суддями;

Законні акти, на яких ґрунтується функціонування суду присяжних в Україні, у певній мірі забезпечують відображення як англо-американської моделі, так і континентальної. Цьому підтвердження можна знайти, взявши до уваги права та обов'язки присяжного .

Права:

- 1) брати безпосередню участь дослідженні відомостей та доказів у судовому засіданні;
- 2) здійснювати нотуванні під час судового засідання;
- 3) задавати питання до усіх осіб (обвинувачений, потерпілий, свідки, експерти, інші особи, що допитуються) за дозволом головуючого;
- 4) маю змогу одержати роз'яснення норм закону.

Обов'язки:

- 1) правдиво відповідати на запитання головуючого щодо об'єктивності свого рішення;
- 2) зберігати порядок у залі судового засідання;
- 3) не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду;
- 4) не розголошувати відомості, що стосуються суті кримінального провадження [14, с. 54-57].

Таким чином, законодавець, ввівши інститут суду присяжних в Україні, намагався включити до нього норми апробовані як світовою практикою його існування, так і певними прототипами існування феномену суду присяжних на теренах України.

Зазначення та поєднання в українському законодавстві як рис, що притаманні англо-американські (класичній), так і континентальній (змішані) моделі побудови суду присяжних, свідчить про те, що в Україні іще надалі йтимуть удосконалення в цій сфері. А також, із апробуванням до наших реалій це інститут зазнаватиме іще удосконалень.

2.3. Виклики та перспективи на шляху вдосконалення феномену інституту суду присяжних

Стаючи на шлях самостійного життя, молода людина спершу усвідомлює своє життя і свою ідентичність у цьому світі, згодом вибирає вектор подальшого руху. Визначивши собі цілі та бажані здобутки і зробивши перші кроки їм на зустріч, вона зазнає як радості від успішного подолання сходинки, так і гіркоту невдачі.

Щось подібне до шляху молодої людини проходить і держава, визначаючи пріоритетні напрямки свого розвитку. Вона (її органи влади) визначає спрямування, вивчає схожий досвід інших держав і починає свій шлях певних змін та зрушень. І не можна забути, що і держава попри такий численний апарат теж зазнає невдач. Невдачі ж варто усвідомити як дороговкази на шляху, необхідні для визначення негативних чинників, що стоять на шляху подальшого розвитку.

Виклики, що постають на шляху є своєрідним екзаменом на готовність йти вперед та відповідати сучасним суспільним та державним реаліям. Інститут суду присяжних уже пройшов шлях дооформлення нормативної бази та адаптації до сучасних (у певні періоди) й витребуваних потреб. Проте, саме сьогодні повинно оцінити реальну дієвість та необхідність функціонування цього інституту.

Інститут має декілька викликів, лише пройшовши які він зможе запрацювати на повну для блага індивідуума, суспільства, держави. Ними є:

- оформлення єдиного розуміння моделі суду присяжних або визнання інституту суду присяжних як моделі без загально визнаних рис. У даному випадку йдеться про можливість визначити інститут суду присяжних як форму безпосереднього здійснення правосуддя народом у єдиному загальному розумінні;
- основне призначення суду присяжних полягає в участі народу у здійсненні судочинства і висунення вердикту, на основі якого

формується рішення по справі. У цьому випадку, вимог, що пред'явленні законодавством (майже у всіх державах, де функціонує цей інститут) немає. Такого роду вимоги мають часткове своє відображення в нормативно-правових актах декількох держав та на науковому рівні. Прийняття таких норм іншими державами зможе удосконалити цей інституту та уникнути крайностей емоційності або суворій законності;

- у ряді держав класичної моделі інститут суду присяжних немає можливості оскаржити і переглянути виправдовувальний вирок. Що призводить до різноманітних способів підкуп присяжних;
- у багатьох державах спостерігається відсутність вимог щодо освітнього рівня присяжного;
- тощо. Тобто, кожна держава, в якій функціонує даний інститут, має свої пункти, які потребують змін та удосконалення.

Основні перспективи щодо користі існування інституту суду присяжних відображаються на різних рівнях та для різних суб'єктів.

Насамперед:

- для суспільства (підвищення правової культури, формування думки про відповідальність за розбудову держави тощо)
- для держави (довіра до судової влади, практична реалізація демократичних засад тощо);
- для особи (заохочення до утримання від здійснення правопорушень, адекватна оцінка дій таких же людей, усвідомлення усієї відповідальності, що покладена на суддю тощо).

Отже, для того, щоб цей інститут приносив користь, потрібно реалізовувати перспективи йдучи на випередження викликам.

Висновки до другого розділу

1. явище інституту присяжних функціонує у різних державах світу; у деяких державах воно забезпечене багатолітньою традицією, у інших
2. починає функціонувати як нововведення;
3. ключовими моделями побудови інституту суду присяжних ж є:
 - А) англо-американську (класична) модель;
 - Б) континентальна (змішана колегія) модель;
4. основною рисою, що відрізняє класичну модель від змішаної колегії є спів дія присяжних із професійними суддями;
5. в Україні інститут суду присяжних, хоча і мав прототипи, та він розуміється як такий, що є нововведенням;
6. в Україні суд присяжних регулюється на нормативному рівні:
 - А) Конституцією України;
 - Б) Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;
 - В) Кримінальний процесуальний кодекс;
7. надавши значну увагу розвитку інституту присяжних на законодавчому рівні та його практичному функціонуванню можна досягти покращення судової системи, а як наслідок позитивні зміни в інших інститутах.

ВИСНОВОК

Виходячи із неоднорічних спроб народу у певній мірі бути присутнім у здійсненні судочинства, під впливом несправедливих (згодом, незаконних) ущемлень людини на основі певних ознак (расовий, релігійних, гендерних, мовних, культурних, політичних, класових тощо), ознак, коли є можливість одним людям вирішувати (на владних підставах) вирішувати долю інших людей (винесення судових рішень, прийняття рішення про депортацію тощо) людство усвідомило необхідність створення мережі (системи) засобів, структур тощо, які основною функцією визначають захист базових і насамперед невід'ємних прав людини (життя, гідність, честь тощо).

На міжнародному рівні основним механізмом, що відповідає за захист людини є механізм прав людини і всі організаційно-правові форми його функціонування.

Також, безумовно ціннісним для цивілізації є надбанням утвердження, функціонування та розвиток інституту суду присяжних. Він забезпечує певну гармонію та єдність між державною владою та громадянами.

Його історія та поступовість відображена у вигляді різних та певними характеристиками пов'язаних моделей інституту суду присяжних.

Базові моделі побудови такого феномену як суд присяжних слугують «наріжним комнем» для відтворенням класичних уявлень про даний інститут із урахуванням національних особливостей у кожній державі.

Становлення українського суду присяжних іще потребує подальшого нормативного удосконалення та адаптації відповідно українським історико-побутовим традиціям.

Для того, щоб даний інститут вносив позитивні зміни у життя держави, його потрібно:

- здійснити теоретично-обґрунтовану вибірку положень, які би змогли із хорошими результатами функціонувати в державі;

- виокремити даний інститут у самостійний нормативно- правовий акт;
- підвищувати правову культуру населення (як потенційних суддів суду присяжних);

Отже, саме цей інститут має пріоритет щодо інших у сфері формування позитивних відносин між владою (зокрема судовою) та громадянами держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Солодков А. А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суду присяжних в Україні : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 – крим / Солодков Андрій Андрійович – Харків, 2015. – 219 с.
2. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В. С. Бігун. – К., 2011. – 303 с.
3. Мурована І. Я. Права людини : основи теорії і практики / І. Я. Мурована, О. О. Гриньків // Молодий вчений. – 2014. – №10. – С. 62-65.
4. Митрофанова Е. Н. Понятие присяжного заседателя / Е. Н. Митрофанова. // Вестник ЮУрГУ. – 2011. – №19. – С. 38-41.
5. Афінська демократія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/1529052758613/pravo/afinska_demokratiya.
6. Суд присяжних як організаційна форма змагального кримінального судочинства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.bestreferat.ru/referat-210794.html>.
7. Качур Р. П. Ретроспективний огляд становлення суду присяжних в Україні / Р. П. Качур. // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2013. – №10. – С. 178–181.
8. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних / А. А. Солодков. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – №10. – С. 133-135.
9. Ковалев Н. Особенности организации суда присяжных в зарубежных странах / Н. Ковалев // Вестник клуба присяжных. – 2008. – №1. – С. 32-39 .
10. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. – Х.: Факток, 2013. – 1072 с.
11. Вайнарович А.Б. Участь народу в здійсненні правосуддя у кримінальних справах за законодавством України : дис. ... канд. Юрид. наук : спец. 12.00.09. – Львів : Львівський націон. Ун-т імені Івана Франка, 2011. – 204 с.

12. Конституція України / / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – с. 141.
13. Роль суду присяжних у США та Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
http://yurincom.com/ua/legal_practice/analychna_yurysprudentsiia/rol_sudu_prysiazhnykh_u_ssha_ta_ukraini-publication/.
14. Карпенко М.І. Суд присяжних в Україні / М.І. Карпенко, А.В. Бандурович. // Юридична наука. – 2013. – №6. – С. 53-58.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України редакція від 12.05.2016, підстава 1355-19// [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.